

Examenverslag van geschiedenis havo, tweede tijdvak (2025)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in vier categorieën.

- I. Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

periode	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
Door de tijd heen	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'verzette tegen het Spaanse godsdienstbeleid', (2) 'ontdekkingsreiziger', (3) 'Nederlandse piloten die voor de Duitsers waren gevlucht naar Engeland', (4) 'na de onafhankelijkheid van Indonesië', (5) 'Koningin Victoria', (6) 'Tijdens de Eerste Wereldoorlog'.
Vroegmoderne Tijd	2	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Vroegmoderne Tijd: 16e eeuw' zijn tijdens het blok 'Renaissance' de hernieuwde oriëntatie op de Klassieke Oudheid en de vernieuwde interesse in wetenschap besproken, inclusief de bijbehorende kenmerkende aspecten. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
	3	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Vroegmoderne Tijd: 16e eeuw' is tijdens het blok 'Reformatie' besproken dat Luther kritiek had op de Katholieke Kerk. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. De extra denkstap die je hier kon zetten, was dat de Katholieke Kerk het stadsbestuur zou bestraffen omdat de Reformatie niet werd aangepakt.
	4	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Vroegmoderne Tijd: 16e eeuw' is tijdens het blok 'Reformatie' de Tachtigjarige Oorlog besproken en is tijdens het blok 'Renaissance' de overzeese expansie besproken, inclusief de bijbehorende kenmerkende aspecten. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
	5	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de bijlagebundel is het begrip 'vestigingskolonie' besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron, zodat je het eerste scorepunt kon behalen.
		1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheid die je nodig had voor deze vraag was tekstverklaren. Dit wordt door het Cito als algemene vaardigheid beschouwd. Je kon uit de bron halen dat de kolonisten in vrede leefden. Hiermee kon je het tweede scorepunt behalen.
	6	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De WIC is niet besproken tijdens de cursus, omdat dit grotebakstof is.

	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Koloniën: India' het verdrag van Allahabad besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven, zodat je het eerste scorepunt kon behalen. Het vierde scorepunt kon je behalen met behulp van het stappenplan 'Vragen met Prenten'. Een element dat je bij stap 2 kon kiezen was bijvoorbeeld het afbeelden van de Britse vlag op het fort.
		2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Koloniën: India' het verdrag van Allahabad besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. De extra denkstap die je bij het tweede scorepunt kon zetten, was dat de Britten het leger nodig hadden om te helpen bij het besturen van India. De extra denkstap die je bij het derde scorepunt kon zetten, was dat het uitreiken van de medaille een blijk van waardering gaf.
	8	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Koloniën: de Verenigde Staten' het abolitionisme besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven, zodat je de eerste twee scorepunten kon behalen.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Koloniën: de Verenigde Staten' het abolitionisme besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. De extra denkstap die je kon zetten bij het derde scorepunt, was dat de koning mogelijk zelf wilde verdienen aan de slavenhandel.
	9	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Vroegmoderne Tijd: overzicht 16e-18e eeuw' zijn de Verlichting en de Democratische Revoluties besproken, inclusief de bijbehorende kenmerkende aspecten. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
Moderne Tijd	10	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' zijn tijdens het blok 'Koloniën: de Verenigde Staten' de slavernij in het Caribisch gebied en de afschaffing van de slavernij in het Britse Rijk in 1833 besproken. Bovendien is in het blok 'Gevolgen in Groot-Brittannië' de wereldtentoonstelling in Londen besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven.
	11	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Koloniën: India' de soldatenopstand in India in 1857 besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven, zodat je de eerste twee scorepunten kon behalen. De extra denkstap die je bij het tweede scorepunt moest zetten, was dat de Britten door de opstand in 1857 toekomstige opstanden sneller wilden kunnen neerslaan, waarvoor de schepen nodig waren.
		1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is tijdens het blok 'Gevolgen in Groot-Brittannië' de Industriële Revolutie besproken, inclusief het bijbehorende kenmerkend aspect. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. Vervolgens kon je deze vraag beantwoorden met behulp van het stappenplan 'Vragen met Prenten'. Een element dat je bij stap 2 kon kiezen was bijvoorbeeld de aanwezigheid van schoorstenen op het schip.

	12	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Moderne Tijd: 19e eeuw' zijn de sociale kwestie en het confessionalisme besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron en het gegeven.
	13	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheid die je nodig had voor deze vraag was tekstverklaren. Dit wordt door het Cito als algemene vaardigheid beschouwd. Je kon uit de vraag en de bron halen dat de kritiek werd geleverd dat de Britten met geweld Afrika onderwierpen, door te schrijven dat ze het vreedzaam evangelie verspreidden met een Maxingeweer.
	14	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheden die je nodig had voor deze vraag waren tekstverklaren en logisch redeneren. Deze worden door het Cito als algemene vaardigheden beschouwd. Je kon bijvoorbeeld uit het gegeven halen dat de regering gebruik moest maken van paramilitaire organisaties om politieke onrust te onderdrukken en dat de legerleiding niet luisterde naar de regering, waarna je kon beredeneren dat dit ertoe leidden dat de regering een zwakke positie had.
	15	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is tijdens het blok 'Wereldoorlogen' besproken dat de nazi's gebruik maakten van censuur. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. Vervolgens kon je het eerste scorepunt behalen door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Bronnen Beoordelen' (dat in het avondprogramma besproken is). Met stap 2 kon je het argument gebruiken dat de schrijver niet vrij was om te schrijven wat hij wilde. In hetzelfde blok is besproken dat Duitsland onder het nationaalsocialisme een totalitaire staat was, waar de overheid alles controleerde. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'nieuwe rijkskanselier Hitler', (2) 'verzoeningspolitiek', (3) 'Britse bezettingszone', (4) 'dramatische verloop van de strijd tegen de geallieerden', (5) 'beurskrach', (6) 'Tijdens de Eerste Wereldoorlog'.
	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeiende welvaart' het afschaffen van de handelingsonbekwaamheid in 1956 besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.

	18	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is tijdens het blok 'Ontstaan BRD en DDR' de bouw van de Berlijnse Muur besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. De extra denkstap die je bij de eerste twee scorepunten moest zetten, was dat het meesmokkelen van verboden Westerse tijdschriften naar de DDR aantoonde dat DDR-burgers in contact konden komen met Westerse ideeën. De extra denkstap die je bij het derde en vierde scorepunt moest zetten, was dat de aanwezigheid van twee grenswachten situaties als in de bron (waarbij de grenswacht de vader van Christel spaarde) kon voorkomen, doordat zij elkaar konden controleren op het naleven van de regels.
	19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeiende welvaart' de 'ontzuiling' besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
	20	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de bijlagebundel is besproken dat Stalin in de DDR een volksdemocratie aan de macht hielp. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron, zodat je het eerste scorepunt kon behalen. Daarnaast is in de uitleg 'Duitsland in Europa' tijdens het blok 'Ontstaan BRD en DDR' besproken dat de BRD kapitalistisch was en dat de DDR communistisch was. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. Vervolgens kon je uit de bron halen dat de SED zei dat de deling alleen ophield als de BRD ook communistisch/socialistisch werd.
		2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is tijdens het blok 'Hereniging van Duitsland' besproken dat Brandt door middel van de Ostpolitik streefde naar een betere relatie met de DDR. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. De extra denkstap die je hier kon zetten, was dat de oproep van de SED dat de West-Duitse arbeiders in opstand moesten komen ertoe leidde dat Brandt met de Ostpolitik wilde bereiken dat de SED niet langer zou aanzetten tot strijd in de BRD.
	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeiende welvaart' besproken dat er bij de tweede feministische golf werd gestreden voor gelijke kansen voor vrouwen. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron.
		2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeiende welvaart' besproken dat de welvaart in Nederland was gestegen, waardoor er een tekort was aan arbeidskrachten dat werd opgevuld door gastarbeiders. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan de bron. De extra denkstap die je bij het derde en vierde scorepunt moest zetten, was dat het tekort aan arbeidskrachten hier werd opgevuld door moeders te laten deelnemen aan het arbeidsproces, in plaats van gastarbeiders.
	22	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Veranderingen' besproken dat Lubbers bezuinigingen op de verzorgingsstaat doorvoerde. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven.

	23	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het multiculturalisme als overheidsbeleid in de jaren 80 is niet besproken tijdens de cursus, omdat dit grotebakstof is.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is tijdens het blok 'Hereniging van Duitsland' de Duitse hereniging besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. Vervolgens kon je de vraag beantwoorden met behulp van het stappenplan 'Vragen met Prenten'. Een element dat je bij stap 2 kon kiezen was bijvoorbeeld het afbeelden van de stekels van de egel (de voormalige DDR) waar de slang (de BRD) last van had.
	25	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Moderne Tijd: 19e eeuw' is het modern imperialisme besproken, inclusief het bijbehorende kenmerkend aspect. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven, zodat je het eerste scorepunt kon behalen.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Moderne Tijd: 19e eeuw' is het modern imperialisme besproken. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. De extra denkstap die je bij het tweede scorepunt kon zetten, was dat het tentoonstellen van de diamant in het Rijksmuseum de boodschap overbracht dat Nederland succesvol was geweest in de onderwerping van Banjarmasin.
	26	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeierende welvaart' het ontstaan van de multiculturele samenleving besproken, inclusief het bijbehorende kenmerkend aspect. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven, zodat je het eerste scorepunt kon behalen.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Nederland' is tijdens het blok 'Groeierende welvaart' het ontstaan van de multiculturele samenleving besproken, inclusief het bijbehorende kenmerkend aspect. Met behulp van stap 2 van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit koppelen aan het gegeven. De extra denkstap die je bij het tweede scorepunt kon zetten, was dat het Rijksmuseum het publiek zou laten nadenken over de rol van Nederland in de Indonesische geschiedenis door de diamant 'oorlogsbuit' te noemen.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	5	7%
II	41	61%
III	17	25%
IV	4	6%
	67	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 94% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavebundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: Een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: Niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorgekomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.